# PARAMĖLIO 3C GYVENVIETĖ

Tomas OSTRAUSKAS

Paramėlio 3C gyvenvietė (Varėnos r., Kaniavos sen.) yra buvusio rininės kilmės ežero, dabar pelkės, P krante. Šiuo metu iš šios pelkės dviem kryptimis išteka Katros upė, į R – buvęs Katros aukštupys, į PV – dabartinė Katros upė. Gyvenvietė įsikūrusi netaisyklingo trikampio formos kalvos viršuje. Kalvos paviršius yra apaugęs senomis gana retomis pušimis, o pašlaitės apsodintos jaunomis pušaitėmis. Į P esantis nenaudojamas karjeras buvo iškastas 1998–1999(?) m. tiesiant kelią į Katros kaimą. Gyvenvietės P dalis arčiau karjero krašto buvo kiek nustumdyta, siekiant karjero šlaitą padaryti nuolaidesnį. Todėl šlaito paviršius labiau erodavo nuo vėjo ir lietaus. 2002 m. Paramėlio 3C gyvenvietėje buvo ištirtas bendras 550 m² plotas. Gelbėjamuosius gyvenvietės tyrinėjimus finansavo KVAD (200 m²) ir T. Ostrauskas.

Matyt, kultūrinis sluoksnis gyvenvietės V dalyje buvo keletą kartų nupustytas. Todėl radiniai buvo aptinkami dažniausiai iki 30–35 cm gylyje, viršutiniame perarto tamsiai pilko dirvožemio sluoksnyje ir po juo esančiame nujaurėjusiame gelsvame arba baltame smėlyje. Gausesni radiniai giliau buvo aptinkami tik senovės gyvenvietės objektuose ir gamtinės kilmės duobėse. Vakarinėje gyvenvietės dalyje buvo ištirtas 500 m² plotas. Čia buvo aptiktas įvairių laikotarpių kultūrinis sluoksnis: vėlyvojo paleolito Svidrų kultūros, ankstyvojo mezolito Kundos kultūros, neolitinės Nemuno kultūros vėlyvojo neolito etapo, taip pat nedaug ankstyvojo neolito ir žalvario amžiaus radinių. Įvairių laikotarpių radiniai planigrafiškai išsiskyrė tik iš dalies. Svidrų kultūros radiniai sudarė apie 8 m skersmens dėmę perkasos centrinėje dalyje. Gausūs Kundos kultūros titnago radiniai daugiausia buvo surinkti perkasos Š dalyje. Paminėtina ankstyvojo mezolito Kundos kultūros kiek įgilinto pastato vieta. Šioje duobėje ir aplink ją buvo gausu trikampių ir ašmenėlių tiesiai retušuotais galais iš taisyklingų skelčių. Įžemyje buvo aptiktos kelios nedidelės kiek tamsesnio gelsvo atspalvio duobės, išsiskyrusios dėl gausesnių titnago radinių. Jų interpretacija ir datavimas – užduotis tolesniems tyrimams. Ploto ŠR dalyje buvo aptikta viduriniojo–vėlyvojo neolito Nemuno kultūros keramikos fragmentų, liesintų mineralinėmis priemaišomis. Žalvario amžiaus radiniai: akmeninio kirvio ašmenys, trikampiai plokščiai retušuoti antgaliai, plokščiai retušuoti darbo įrankiai, buvo išsimėtę visame ištirtame plote ir koncentracijų nesudarė.

Kadangi 2002 m. ištirto pagrindinio ploto R dalyje radinių beveik nebuvo, į R nuo jo, apardytame kalvos šlaite buvo ištirti du 2x3 m dydžio šurfai. Viename iš jų atsidengė dalis mikrolitų gaminimo vietos: 1 kvadratiniame metre buvo aptikta 13 mikrorėžtukų. Kadangi šis objektas buvo labai ardomas erozijos, jo P dalis ir P aplinka, iš viso 44 m², buvo ištirti. Mikrolitų gamybos vieta greičiausiai datuotina ankstyvuoju neolitu.

Dar viename šurfe, gyvenvietės PR dalyje, apie 13 m nuo mikrolitų dirbtuvės, buvo aptikta ankstyvojo neolito keramika su augalinėmis priemaišomis bei greičiausiai įvairialaikiai titnago radiniai. Šurfas buvo įgilintas iki 0,5 m. Jame išryškėjus dėmėms su

gausiais radiniais (galbūt pastato vieta?) tyrimai buvo nutraukti, kad ateityje būtų galima šiuos objektus ištirti tinkama metodika. Karjero šlaitas ties pastaruoju šurfu labai pastebimai eroduoja ir per 1–2 metus greičiausiai sunaikins šią gyvenvietės vietą. Ekspedicijos padarytus šlaito sutvirtinimus nuolat sugriaudavo kiekvienas didesnis lietus. Todėl šią gyvenvietės dalį būtina nedelsiant ištirti.

2002 m. gyvenvietės PV dalyje buvo ištirta visa su kiek gausesniais radiniais ardoma gyvenvietės teritorija. Čia avarinė būklė buvo likviduota. Tačiau gyvenvietės PR dalyje reikėtų ištirti apie 400–500 m$^2$ dydžio karjero šlaito erozijos ardomą plotą.

PARAMĖLIS 3C SITE

In the Paramėlis 3C ancient site (Varėna municipality, Kaniava) which was partially destroyed by gravel pit, the area of 550 m$^2$ was explored. The findings were flint artefacts, debitage and fragments of pottery belonging to different periods – the Late Palaeolithic Swiderian culture, the Early Mesolithic Kunda culture, the Early and Middle – Late Neolithic stages of the Neolithic Nemunas culture and the Brass Age. The location of a building of the Kunda culture and the place where the manufacture of Early Neolithic microliths was based were explored partially and they should be mentioned separately.

# ŽVALGYMAI RYTŲ IR PIETŲ LIETUVOJE

Egidijus ŠATAVIČIUS

2002 m. buvo atliekami archeologiniai žvalgymai ir žvalgomieji tyrimai R ir P Lietuvoje bei Lapainios akmens amžiaus gyvenvietėje.

**Lapainios** akmens amžiaus gyvenvietė yra Kaišiadorių r., Kruonio sen., apie 2 km į ŠR nuo Darsūniškio miestelio, apie 500 m į Š nuo Kruonio–Darsūniškio kelio, tarp Nemuno dešiniojo kranto ir Lapainios upelio bei abipus aplink Lapainios kaimą einančio žvyrkelio. Gyvenvietė įkurta ant antros viršsalpinės Nemuno terasos pakraščio esančios 3–4 m aukščio ir P–PV – Š–ŠR kryptimi ištįsusios stambios smėlio kopos-kalvelės. Šio darinio pagrindą greičiausiai suformavo moreniniai dariniai, nes pavieniai panašaus aukščio iškilimai yra randami ir toliau į Š bei PV, palei 45 m absoliutinio aukščio horizontalę. Kažkada gyvenvietę iš visų pusių supo „migruojantys" Palapainio ir Lapainios upeliai (tik P buvusio upelio vaga yra kiek toliau, maždaug už 500 m, ties dabartiniu plentu). Dabartinė Lapainios vaga yra maždaug per 500–650 m į R, o Palapainio – apie 250–300 m į V nuo gyvenvietės. Taigi galima konstatuoti, kad pirminis vietovės kraštovaizdis antropogeninių procesų metu buvo gerokai pakeistas. Visų pirma įrengus Kauno marias apie 5 m pakeltas gruntinio ir upelių vandens lygis, pakeistos natūralios upelių vagos. Be to, nuo ilgalaikio ir intensyvaus arimo sušvelnėjo ir reljefo nelygumai.

Gyvenvietės paviršius yra bemaž lygus su keliais nežymiais kauburėliais V pusėje. Šiuo metu paminklo teritorija apaugusi įvairaus dydžio pušimis ir ąžuolais.

Kopos-kalvelės centrinę dalį sunaikino ją kertantis žvyrkelis bei abipus jo kadaise